

Amerika Sonrası Dönemde Adil Bir Dünya Düzeni İnşa Etmek

EFE CAN GÜRCAN

Dr. Öğr. Üyesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstinye Üniversitesi

Efe Can Gürçan, yüksek lisansını Montreal Üniversitesi Uluslararası Çalışmalar Programı'nda ve doktoraasını Simon Fraser Üniversitesi Sosyoloji ve Antropoloji Bölümü'nde tamamlamıştır. Saint Benoît Fransız Lisesi ve Koç Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunudur. İngilizce, Fransızca ve İspanyolca bilmektedir. Latin Amerika ve Ortadoğu'da uluslararası kalkınma, uluslararası çatışma ve uluslararası kurumlar alanlarında uzmanlık kazanmıştır. Yabancı, ulusal ve hakemli platformlarda üç kitap ve onlarca makale yayımlamıştır. İstinye Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Araştırma ve Geliştirmeden Sorumlu Dekan Yardımcılığı ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Öğretim Üyeliği'nin yanı sıra Kanada Manitoba Üniversitesi'nin Jeopolitik Ekonomi Araştırmalar Merkezi'nde Araştırma Üyeliği'ni sürdürmektedir.

ÖZ

George H. W. Bush'un yaklaşık 30 yıl önce gerçekleştirdiği "Yeni Dünya Düzeni" çağrısından beri dünyada pek çok şey değişmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Soğuk Savaş sonrasındaki liderliği, küresel istikrar yaratmada başarısızlığa uğramakla kalmamıştır; aynı zamanda sosyoekonomik eşitsizliklerin küresel ölçekte keskinleşmesine yol açmıştır. Tabii bu durum, çok kutuplu bir dünya düzeninin ortaya çıkışını büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Siyaset biliminde "dünya düzeni" kavramı, meşruiyetini uluslararası işbirliğine yönelik birtakım adalet ölçütlerinden alan bir küresel yönetim sistemini anlatır. Mevcut makale, John Rawls esinli bir adalet felsefesinin bakış açısından dünya düzeni kavramını yeniden ele almayı önermektedir. Bunu gerçekleştirirken amaç, ABD merkezli dünya düzeninin temel adalet meselelerine yönelik bugüne kadar nasıl bir yaklaşımda bulunduğunu ve aynı zamanda kurulu dünya düzenine karşı yükselen yeni alternatiflerin benzer meseleleri Amerika sonrası bir bağlamda nasıl değerlendirdiğini anlamaktır. Makale, süreç analizi yöntemini kullanarak üç bölümden oluşan bir sav ileri sürmektedir. İlk olarak ABD'nin liderliği, küresel yönetişimin ana değerleri olarak karşılıklılık ve karşılıklı güven ilkelerini korumada başarısızlığa uğramıştır. Bunun yerine, gelişmekte olan ülkeler daha adil bir dünya için alternatif değer ve ilkeler öne sürmede başı çekmeye başlamıştır. İkinci olarak ABD'nin liderliği, uluslararası kalkınmaya engel olma pahasına neoliberalizm ve askeri müdahalecilik gibi sömürücü ve zora dayalı pratiklere başvurmayı sürdürmektedir. Gelişmekte olan ülkeler ise barışçıl ve sürdürülebilir insani kalkınma pratiklerini öne çıkarmaktadır. Üçüncü ve bütün bunlara bağlı olarak ABD'nin liderliği, kendi oluşturduğu kurumsal düzenlemelerdeki krizin önünü alamamaktadır. Bu durum, gelişmekte olan ülkelerin alternatif küresel yönetim kurumları yaratmasına koşut ilerlemektedir.

Anahtar Kelimeler: adalet; askeri müdahalecilik; dünya düzeni; küresel yönetişim; neoliberalizm; uluslararası işbirliği

GEORGE H. W. BUSH'UN YAKLAŞIK 30 YIL önce yaptığı "Yeni Dünya Düzeni" çağrısından beri dünyada pek çok şey değişmiştir. Bush, Birinci Körfez Savaşı'nın tırmanışa geçtiği dönemlerde yaptığı bir konuşmada, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) liderliğinde "terör tehdidinden arınmış, daha güçlü bir adaletin peşinde ve daha kapsamlı bir barış sağlayacak" (Bush, 1990, par. 6) bir yeni dünya düzeni ilan etmişti. "ABD liderliğinin alternatifinin olmadığını" (Bush, 1990, par. 9) iddia ederek ABD'nin küresel itibar ve güvenilirliğini vurgulamıştı. Bush, bir başka konuşmasında Körfez Savaşı'nın Yeni Dünya Düzeni yolunda ABD için ilk başarılı sınama teşkil ettiğini ifade etmişti (Bush, 1991). Böylelikle ABD'nin Yeni Dünya Düzeni hayalinin savaşçılık ve küresel adalet ilkelerinin reddiyesi üzerine kurulu olduğunu saklamıyordu.

Tabii ABD'nin savaşçan ve adaletsiz yaklaşımının Batı sömürgeciliği ve emperyalizminin bir mirası olarak geliştiği düşünülebilir. Tarih, her iki Dünya Savaşı da dahil olmak üzere kapitalizmin doğuşundan beri gerçekleşen belli başlı savaşların büyük çoğunluğunun kendi dünya düzenlerini tesis etmekle ilgilenen Batılı güçlerce başlatıldığını göstermektedir (Ray, 1999). Hatta 20. yüzyıldan itibaren yaşanan "savaşların büyük bir kısmına Amerika Birleşik Devletleri dahil olmuştur" (Ray, 1999, s. 1369). Bush'un savaş yanlısı retoriği ABD standartlarına göre herhangi bir istisna teşkil etmemektedir ve Bush'u takip eden yönetimler tarafından pratik düzlemde sürdürülmüştür.

Dünya düzeni terimi ilk defa George H. W. Bush tarafından ortaya atılmamıştır. Bu terim, kendi içerisinde olumsuz bir anlam da barındır-

mamaktadır. Tersine bu terimin asıl anlamı, küresel refah ve istikrarın uluslararası işbirliği aracılığıyla sürdürülmesini ifade eder. Siyaset biliminde en çok kabul gören dünya düzeni tanımlarından birisi, Anne Marie Slaughter tarafından ortaya atılmıştır. Slaughter, dünya düzenini “işbirliğini kurumsallaştıran, bütün millet ve halkların daha güçlü bir barış ve refah elde edeceği şekilde çatışmaları sınırlandıran, yeryüzü koruyuculuğunu geliştiren ve minimum insan onuru standartlarına erişeceği bir küresel yönetim sistemi” (2004, s. 26) olarak tanımlar. Bu şekilde dünya düzeni, meşruiyetini küresel işbirliğini yönetici birtakım adalet standartlarından alan değer yüklü bir kavram olarak karşımıza çıkar (Slaughter, 2004). Mevcut bağlamda “meşruiyet” ise “kurumların, kendilerine değer atfedilmesi ve haklı ve uygun görülmesi seviyesi” olarak anlaşılabilir (Lipset, 1959, s. 71).

Slaughter’ın dünya düzeni tanımına yakından bakınca bu tanımın içerisinde yer alan meşruiyet standartlarının, barışçıl ve sürdürülebilir insani kalkınma mefhumuna hitap ettiği görülecektir. Bu mefhumun temel ilkeleri ise modern siyasal felsefedeki adalet düşüncesinden kaynaklanır (Brock & Moellendorf, 2005). Örneğin Rawls’ın gelenek dahi-

linde çalışan düşünürlere göre (örn. Bertoldi, 2009; Kokaz, 2005) uluslararası işbirliğinin temeli, öncelikli olarak işbirliği düzenlemelerinin yarar ve sorumlulukları üzerine karşılıklı mutabakata dayanır. John Rawls’un çalışması; siyasal liberalizm ve dağıtıcı adalet geleneklerine yaslanarak toplumsal adalet bağlamında esas olarak eğitim, vergilendirme ve temel hak ve özgürlükler gibi sorunları ilgilendiren toplumsal temel yapıya yoğunlaşır. Rawls’un sözlüğünde, “adil fırsat eşitliğini” sağlamak için öncelikli olarak toplumun temel kurumlarını yeniden düzenlemek gerekir. Sosyo-ekonomik eşitsizliklerin, “toplumun en az avantaja sahip üyelerinin mümkün olan en fazla yararına” ve bireysel özgürlüklerden feragat etmeksizin hafifletilmesi bir zorunluluktur (Rawls, 1999, s. 63, 72). Rawls, temel analiz birimi olarak topluluklardansa bireylere aşırı önem atfettiği ve küresel adalet sorunlarıyla az ilgilendiği için eleştirilmiştir. Son eserlerinde ise dağıtıcı adalet ilkesinin uluslararası ölçekte geçerli olmadığı ön kabulüne sarılmıştır. Onun mantığına göre ülkelerde yaşanan yoksulluk ve eşitsizlik, sömürgecilik ve emperyalizm gibi dış etkenlerden ziyade bireysel olarak her milletin kendi siyasal kültüründen kaynaklanır. İlerleyen satırlarda tartışılacağı üzere Rawls’ın eserini uluslararası ölçüğe uyarlayan bazı çağdaş yorumlar, onun bireyci ve kültürcü yaklaşımını daha radikal bir düzlemde aşma gayretindedir (Chatterjee, 2011).

Nancy Bertoldi’nin (2009, s. 64) Rawls’ın yorumlamasında, “bazı küresel koşulların ve sınır ötesi işbirliği pratiklerinin neden olduğu eşitsizliklerin küresel dağıtıcı adalet ilkeleri ışığında düzenlenmesi gerekir”. Bertoldi’ye göre söz konusu düzenlemeler; karşılıklı ilkesine, yani işbirliğini yöneten ilkelerin karşılıklı tasdiğine dayanarak adil kurumsal düzenlemelerin yaratılıp sürdürülmesine bağlıdır (Bertoldi, 2009). Başka bir deyişle adil bir dünya düzeninin bileşenleri, ilk olarak işbirliğinin hak ve görevlerinin adil bir şekilde dağıtıldığı-

na ilişkin karşılıklı bir anlayışa varmalıdır (1. İlke veya İ1) (Kokaz, 2005). Buna ek olarak, söz konusu hak ve görevlerin uygulamasında ilgili taraflara yönelik kayırıcı bir yaklaşıma sahip olunmamalıdır (Rawls, 1999, s. 5). Özellikle adil bir dünya düzeni, hiçbir zayıf ülkenin veya daha küçük toplulukların uluslararası düzlemde sömürülmesine ve zorbalığa uğramasına fırsat vermemelidir. Tersine bu topluluklara, kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmelerini ve toplumsal adalete erişmelerini sağlayacak uygun koşullar sağlanmalıdır. Bazı yerlerde, burada geçen toplumsal adaletin kapsamı ekolojik adalete doğru genişletilmektedir (2. İlke, or İ2) (Dahbour, 2005; Pogge, 2005; Risse, 2005; Sterba, 2005). Son ve bir önceki maddelere bağlı olarak karşılıklı mutabakat ve eşit muamele ilkelerinde anlamını bulan adil yaklaşımın, etkin düzenleme mekanizmalarına sahip güçlü bir kurumsal ortamda korunması zorunludur (3. İlke, or İ3) (Kokaz, 2005; Risse, 2005).

"...gelişmekte olan ülkeler daha adil bir işbirliği kurmak adına alternatif değer ve ilkeler yaratılmasında başı çekmektedir."

Mevcut makale, adalet üzerine Rawls'gil bir siyaset felsefesinin merceğinden dünya düzeni mefhumunu yeniden incelemeyi amaçlamaktadır. Bunu gerçekleştirirken Amerikan dünya düzeninin temel adalet sorunlarını nasıl ele aldığı değerlendirilecek ve mevcut düzene karşı yeni ortaya çıkan alternatiflerin ABD sonrası bir çağda adalet meydan okumasını nasıl karşıladığı anlaşılacaktır. Bu çerçevede makale, süreç analizi tekniği aracılığıyla Rawls'gil felsefeden damıtılan adil küresel yönetim ilkelerini (işbirliği koşullarına ilişkin karşılıklı değerler mutabakatı veya İ1; işbirliğine dahil bütün tarafların toplumsal adalet temelinde eşit muamele görmesi veya İ2; mutabakata varılan hak ve görevler ile toplumsal adalet adına fırsatların varlığını denetleyen kurum-

sal düzenlemeler veya İ3) kullanarak üç kısımlı bir sav ileri sürmektedir. Makale dahilinde öne sürülen ilk sav şudur: ABD'nin küresel liderliği, küresel yönetişimin temel değerleri olarak karşılıklılığı ve karşılıklı güveni sürdürmemektedir (İ1). Tersine, gelişmekte olan ülkeler daha adil bir işbirliği kurmak adına alternatif değer ve ilkeler yaratılmasında başı çekmektedir. İkinci olarak ABD'nin küresel liderliği, uluslararası kalkınmaya köstek olma pahasına neo-liberalizm ve askeri müdahalecilik gibi sömürücü ve zorbalığa dayalı pratiklere yaslanmaktadır (İ2). Bu durumdan farklı olarak, ABD'ye meydan okuyan gelişmekte olan ülkeler ise barışçıl ve sürdürülebilir insani kalkınmaya dayalı pratikleri öne çıkarmaktadır. Üçüncü ve buna bağlı olarak ABD'nin küresel liderliği, kendi kurumsal düzenlemelerinin krizini önleyememektedir (İ3). Gelişmekte olan ülkeler, bu duruma karşı alternatif küresel yönetim kurumları yaratarak inisiyatif almıştır.

Mevcut çalışmada başlıca yöntem olarak kullanılan süreç analizi üzerine birkaç söz söylenmesinde fayda vardır. Bu yöntem, ağırlıklı olarak mantıksal çıkarımlara ve var olan kanıtları bir araya getirmeye dayanır. Böylelikle araştırma süreci dedektif çalışmasındaki gibi şekillenir: Her tür ipucu ile şüphelinin suç işlerken sahip olduğu araçlar, güdüler, tercihler, algı ve fırsatlar bir araya toplanır (Vennesson, 2008; Bennett, 2010; Collier, 2011). Süreç analizinin yorumlamacı içeriği (Vennesson, 2008), görgüsellikten taviz vermeksizin daha esnek bir öyküsel anlatım yapısına uygun fırsat sağlar. Bu yorumlamacı içeriğin aktör merkezli bir yaklaşımla harmanlanması, stratejik analiz ve uluslararası ilişkiler alanları ile yakın bir uyum içerisindedir. Çünkü her iki alan da, küresel aktörlerin tercihlerini, amaçlarını, değerlerini ve algılarını anlamakla ilgilenir (Gürcan, 2019e).

Bu başlığı takip eden kısım, küresel Amerikan liderliğinin dayanak noktasını teşkil eden ekonomik ve askeri meselelere üzerinden Amerikan dünya dü-

zenini ele alacaktır. Sonraki kısımda ise makalenin odağı ABD'nin çözülmekte olan dünya düzenine karşı yükselen alternatiflere doğru çevrilecektir. Bu kısım, Amerika sonrası çağda yer alan yeni küresel yönetim mekanizmalarını inceleyecektir. İncelenen mekanizmalar arasında BRICS (Brazil, Russia, India, China, South Africa veya Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika), Şanghay İşbirliği Örgütü (Shanghai Cooperation Organization veya SCO), Avrasya Ekonomik Birliği (AEB-Eurasian Economic Union veya EEU), Kuşak ve Yol İnisiyatifi (Belt and Road Initiative veya BRI), Amerikamızın Halklarının Bolivarcı Bağlaşıklığı (Bolivarian Alliance for the Peoples of Our America veya ALBA) ve Güney Amerika Milletler Birliği (Union of South American Nations veya UNASUR) bulunmaktadır.

Küresel Yönetişim Dahilinde Aşınan ABD Liderliği: Ekonomik ve Askeri Sorunlar

ABD'de yüksek riskli kredi balonunun 2008 yılında patlaması, Amerikan ekonomisini temellerinden sarsarak kalmamış; aynı zamanda dünya ölçeğinde bir ekonomik krizi tetiklemiştir. ABD özelinde, yükselen işsizlik ve evsizlik oranları ülke tarihinin en derinlikli kriziyle sonuçlanmıştır. Bu krizin bir diğer önemli sonucu ise ABD'nin küresel anlamda ekonomik liderliğinin güvenilirliğinin ciddi şekilde sarsılması olmuştur (Gürcan, 2019a; 2019b). 2008 krizi, aynı zamanda 2010-2011 döneminde bütün dünyaya yayılacak olan kamusal işgal hareketlerinin patlak vermesine neden olmuştur ki bu işgal hareketleri, yakın ABD tarihinin en geniş ve kapsamlı toplumsal olaylarına yol açmıştır ve sosyalizmin, ardından da aşırı sağcılığın Amerikan siyasetinin ana akımına taşınması için bir vesile olmuştur (Ross, 2016). Krizin etkileri, ekonomik büyümenin ortadan kalktığı ve işsizlik oranlarının tavan yaptığı Avrupada hissedilmiştir (Gürcan 2019a; 2019b). 2009 yılında sırasıyla %5.62, %5.48

ve %4.57 oranları ile Almanya, İtalya ve İrlanda, Avrupa'da en ciddi ekonomik daralma sorunu yaşamış olan ülkeler arasındadır. Yunanistan'ın ekonomisinin 2011 yılında %9 oranında küçülmesi büyük bir yankı uyandırmıştır. 2013 yılında Avrupa'nın işsizlik oranları tavan yapmıştır ve Yunanistan ve İspanya gibi ülkelerde %26'nın üstüne çıkmıştır. Aynı yıl genç işsizliği oranları İspanya'da %57'nin üzerinde, İtalya'da %39, Portekiz'de %37 ve Yunanistan'da yaklaşık %58 olarak gözlemlenmiştir (World Bank, 2016). En son tahlilde, Avro-Amerikan krizi, ABD patentli neoliberal siyasetlerin çöküşünü temsillemiştir ve tabii bu durum, Rawls'gil toplumsal adalet ilkesi ile çelişmektedir (P2). "Neoliberalizm"; bu bağlamda serbest ticaret, finansal serbestleşme, özelleştirme ve esnek emek pazarları ile tanımlanan ekonomik reçetelerin bütününe tekabül eder (Gürcan & Mete, 2017; 2019). Avrupada İtalya, Portekiz, İspanya ve Yunanistan gibi ülkelerde, tıpkı ABD'deki gibi neoliberalizmin krizi aşırı sağcı hareketlerin, kemer sıkma siyasetleri karşıtı protestoların ve genel grevlerin yükselişi ile sonuçlanmıştır. Bu kriz ortamı, 2016 yılında Brexit'te (British Exit) cisimleşen Avrupa karşıtlığının yaygınlaşmasına da ayrıca ortam sağlamıştır. Sonuç olarak Avrupa Birliği, küresel yönetimde Batı merkezli bir rol model olarak çekiciliğinden çok şey kaybetmiştir. ABD'nin krizinin Avrupa'ya sıçraması, kurumsal düzenleme ilkesi (İ3) aleyhine Batı merkezli dünya düzenini altüst etmiştir.

Küresel ekonomik yönetişimin krizi 2017 ve 2018 yılları arasında yaşanan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (North American Free Trade Agreement veya NAFTA) tartışmalarında da kendini göstermiştir. ABD, NAFTA'nın şartlarının yeniden müzakere edilmesinde ısrarcı olmuş ve üye ülkeleri NAFTA'dan çekilmekle tehdit etmiştir. ABD'nin NAFTA'ya yönelik tavrı bir yana; NAFTA, Meksika için yıkıcı sonuçlar doğurmuştur. NAFTA rejimi altında dayatılan neoliberal siyasetler, Meksi-

ka'nın Kanada ve ABD ile rekabet etme gücüne sahip olmayan sınai sektörünü çökertmiştir (Gürcan, 2019a). NAFTA'nın 20. yılında Meksika'nın yıllık ve kişi başına gerçek GSYH büyüme oranı performansı, toplam 20 Latin Amerika ülkesi içerisinde son-dan ikinci gelmiştir. NAFTA altında yaşanan zirai serbestleşme sonucu kırsal alanlarda yaşayan ne-redeyse 5 milyon aile ekonomik koşullar nedeniyle göç etmeye zorlanmıştır. Dahası Meksika, uyuşturucu, insan ve silah kaçakçılığında dünyanın baş-lıca merkezi konumuna gelmiş ve Suriye'den sonra dünyanın en ölümcül çatışma bölgesine dönüşmüş-tür (Weisbrot, Lefebvre, & Sammut, 2014; Laurell,

"NAFTA anlaşmazlığının ABD'nin küresel liderliğine büyük zarar verdiği söylenebilir, çünkü NAFTA'nın kendisi serbest ticaret alanında Amerikan inisiyatifinin bir sembolü olarak kabul görmekteydi."

2015; Persio, 2017). Bütün bunlar, adil dünya dü-zenini tanımlayan Rawls'gel uluslararası sömürsüz-lük ve toplumsal adalet ilkeleriyle (İ2) çelişmek-tedir. Buna ek olarak NAFTA, kamu siyasetlerinin yabancı şirketlerin iş olanaklarını olumsuz bir şe-kilde etkilemesi durumunda bu şirketlerin devleti dava edebilmesini sağlayan birtakım mekanizmalar geliştirmiştir (Gürcan, 2019a). Bu mekanizmalar yüzünden; kimi durumlarda kamu çıkarını düşün-e-rek hareket eden Meksika ve Kanada hükümetleri, ABD şirketlerine milyonlarca dolar ödemek zo-runda bırakılmıştır. 2010 yılının Ekim ayına kadar ABD lehine Kanada'ya karşı 11 ve Meksika'ya karşı 19 ihtilaf olayı gerçekleşmiştir. Her ne kadar ABD toplamda 19 ihtilaf olayına karışmış olsa da hiç ceza ödememiştir ve Kanada toplamda 157 milyon dolar, Meksika ise 187 milyon dolar ceza ödemiştir. Da-hası, ABD'nin ticari anlaşmazlık sonucunda alınan birçok hakem kararına uymamış olduğu bilinmek-

tedir (Castro-Rea, 2014). Bu durum, Rawls'gel adalet felsefesinde önemli bir yer tutan uluslararası işbir-liğine dahil olan tarafların eşit muamele görmesi ilkesi ile çelişmektedir (İ2) ve tabii ABD'nin küresel liderliğini ciddi şekilde yaralamıştır.

En sonunda NAFTA, yerini Amerika-Mek-sika-Kanada Antlaşması'na (AMKA) bırakmıştır. Ancak bu yeni antlaşma, eski NAFTA üyeleri tara-fından henüz onanmamıştır. NAFTA anlaşmazlığı-nun ABD'nin küresel liderliğine büyük zarar verdiği söylenebilir, çünkü NAFTA'nın kendisi serbest ti-caret alanında Amerikan inisiyatifinin bir sembo-lü olarak kabul görmekteydi. Benzer şekilde ABD, dünyanın en büyük serbest ticaret antlaşması haline geleceği düşünülen ve Çin'in Asya-Pasifik bölge-sinde yükselen etkisini sınırlamak üzere tasarla-nan Trans-Pasifik Antlaşması'nın oluşturulmasını önermişti (Pham, 2017). Ne var ki Trump yönetimi, 2017 yılında bu antlaşmadan çekilme kararı almıştır ve bu karar birçok ülkenin ABD'nin liderliğini yeni-den sorgulamasına yol açmıştır. NAFTA, AMKA ve Trans-Pasifik Antlaşması'nda yaşananlar, Rawls'gel kurumsal düzenleme ilkesi (İ3) ile çelişmektedir.

ABD'nin küresel askeri liderliği de son za-manların en alt seviyesindedir. Anthony H. Cor-desman gibi uzmanlar ve hatta Foreign Policy gibi Amerikan yanlısı yayınlar bile, ABD'nin neredeyse 20 senelik bir işgalden sonra Afganistan'daki savaşı kaybetmiş olduğunu itiraf etmek zorunda kalmış-tır (Cordesman, 2019; Young, 2019). Dahası, 2001 yılında başlayan Amerikan işgalinden beri afyon üretiminin dört kattan fazla bir oranda artış gös-termesiyle Afganistan'ın afyon üretiminde dünya merkezi haline gelmiş olduğu Batılılar tarafından bile kabul edilmektedir (Rowlatt, 2019). Benzer bir durum Irak için söz konusudur. ABD'nin ülkedeki yoğun askeri varlığına karşın Irak, Irak Şam İslam Devleti'nin (İŞİD) ortaya çıkıp başta Suriye olmak üzere bütün bölgeye yayılmasına ev sahipliği etmiş-tir. Bu koşullar altında da, İkinci Dünya Savaşı'ndan

itibaren ortaya çıkan en büyük insani kriz Suriye’de yaşanmıştır. İlginçtir ki ABD Ordusu Savaş Koleji tarafından yayımlanan etkili bir araştırmada; bölgede etkisini artırabilen İran, Irak Savaşı’nın asıl galibi olarak kabul edilmiştir (Rayburn & Sobchak, 2019, s. 639). The Atlantic yayın organına göre ise Çin, Irak Savaşı’nın asıl galibidir. Çin, The Atlantic’in gözünde barışçıl yaklaşımı, koşulsuz işbirliği teklifleri ve ekonomik işbirliğine vurgusu ile Irak’taki etkisini artırmıştır (Schiavenza, 2013). Bu şekilde Çin’in, Irak’ın en büyük ticari ortağı haline geldiği bilinmektedir. Irak ise Çin’in petrol ithalatında en büyük üçüncü ortağı statüsüne yükselmiştir (Calabrese, 2019). Benzer doğrultuda ABD, bütün askeri üstünlüğüne karşın Suriye’de Esad rejimini devirmede başarısızlığa uğramıştır ve savaşta İran ve Rusya üstün gelmiştir. Trump’ın, ABD’nin ülkedeki başlıca kara gücü Kürt terör örgütlerini savunmasız bırakma pahasına Suriye’den çekilme kararı; ABD’nin güvenilir bir müttefik olarak küresel itibarını sert bir biçimde zedelemiştir (Page, 2019). Brookings Institution, “ABD’nin Suriye’deki önemini artık yitirdiği”ni kabul edecek kadar dürüst bir gözlemde bulunmuştur (Alaaldin, 2019, par. 1).

Bütün bunların, 1949 yılındaki kuruluşundan beri Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü’nün (North Atlantic Treaty Organization veya NATO) yaşadığı en derinlikli kriz ile birlikte düşünülmesi gerekir. ABD’nin Dışişleri Bakanı Mike Pompeo; yakın bir zaman önce, NATO’nun kilit ülkelerinden Türkiye’ye karşı gerektiğinde askeri araçlar kullanılmasına “tamamıyla hazır” olduğunu belirtmiştir (Higgins, 2019, par. 1). ABD’nin küresel liderliği aleyhine NATO’nun psikolojik, hatta fiziksel çözülmesi söz konusu olduğunda tek sorun Türkiye değildir. ABD Başkanı Donald Trump’ın, NATO bütçesine üye katkılarının artırılması için Almanya ve diğer ülkeleri sindirmeye çalıştığı bilinmektedir. Hatta ABD, diğer ülkeleri NATO’dan çekilmekle tehdit etmiştir (Stracqualursi & Acosta,

2019; Taylor, 2018). NATO’nun yaşamakta olduğu krizin vahameti Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron tarafından da gözlemlenmiştir: “Şimdilerde NATO’nun beyin ölümünü yaşamaktayız!” (The Guardian, 2019, par. 2). Macron, NATO içerisindeki stratejik karar alımlarda ABD ve müttefikleri arasındaki eşgüdüm eksikliğine parmak basmıştır (The Guardian, 2019). En son tahlilde ABD’nin aşırıya kaçan askeri müdahaleciliği ve müttefiklerinin üzerinde aşırı baskı kurması, Rawls’gil adil dünya ilkeleriyle açıkça ters düşmektedir. Belki de burada en önemlisi, ABD’nin askeri ve zorlayıcı yollara yaslanarak karşılıklı mutabakattan ziyade zor kullanmayı tercih etmesidir (İ2). Ayrıca NATO’nun durumu; askeri işbirliği kapsamında kazanım ve görevlerin eşitsiz bir şekilde dağıtıldığı görüşünün yaygınlaşmasıyla, ABD’nin başını çektiği kurumların meşruyetinin nasıl zayıfladığını göstermektedir (İ1).

Amerika Sonrası Çağda Ortaya Çıkan Alternatifler

Soğuk Savaş sonrası dönemdeki Amerikan liderliği, sadece küresel istikrarı sağlama konusunda başarısızlığa uğramamıştır; aynı zamanda sosyo-ekonomik eşitsizlikleri küresel ölçekte keskinleştirmiştir (Ray, 1999). Uzun dönemde küresel yönetişimin neredeyse her alanda yaşanan çöküşü, gelişmekte olan ülkelerin gözünde Amerikan dünya düzeninin adaletini sorgulamaya sevk etmiştir (Gürcan, 2019a). 2008 yılındaki ekonomik krizin ertesinde toplanan ilk BRICS zirvesi, bu duruma iyi bir örnek teşkil eder. Bu zirve, “2008 yılındaki ekonomik krizin çözümünün G8 ülkelerinin ellerine bırakılmayacak kadar önemli olduğunu ve gelişmekte olan ülkelerin bu krizin çözümüyle ilgili söz sahibi olması gerektiğinin bildirmiştir (Gürcan, 2019a, s. 51)”. Gelişmekte olan ülkeler arasındaki işbirliğinin lokomotif olarak BRICS’in gerçekleştirdiği zirveler, üye ülkelerin küresel yönetişime katılım taleplerini yükseltme işlevini gören bir platform halini almış-

tır. Aynı zamanda BRICS'in, ABD sonrası dönemde tek kutuplaşma eğilimlerini dizginlemeye yönelik yeni yönetim mekanizmaları oluşturmakta olduğu dikkatlerden kaçmamıştır (İ3). Bu şekilde BRICS, sadece Birleşmiş Milletler'in ve Uluslararası Para Fonu'nun kapsamlı bir şekilde reforma uğratılması talebinin en güçlü sözcülerinden bir tanesine dönüşmekle kalmamış, aynı zamanda Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi hegemonyacı kurumlara rakip olacak şekilde kendine ait bir Kalkınma Bankası tesis etmiştir. Yine BRICS, bağımsız bir ihtiyat fonu ve kredi derecelendirme ajansı kurmuş ve uluslararası ticarete Amerikan dolarının hâkimiyetini sorgulamaya başlamıştır. Aşınmakta olan Amerikan askeri liderliği altında BRICS ülkeleri, bölgedeki ABD çıkarlarına karşı Suriye ile birlikte olmuştur (Gürcan, 2019a). Böylelikle BRICS'in, uluslararası işbirliğine yönelik yeni bir kurumsal çerçeve oluşturarak (İ3) ABD sonrası bir döneme zemin hazırladığı savlanabilir. Söz konusu çerçeve, kalkınmakta olan ülkelerin ABD merkezli kurumlarca sömürülüp baskıya uğratılmasını sistematik olarak reddeder (İ2).

BRICS, küresel yönetimde yenilenmenin tek bayraktarı değildir. Benzer doğrultuda ŞİÖ; askeri ve ekonomik alanların yanı sıra enerji ve eğitimi ilgilendiren alanlardaki işbirliğini bir arada yürütecek bir bölgesel yönetim anlayışının başını çekmektedir. ŞİÖ, Amerikan merkezli dünya düzeninin başarısızlıklarından yola çıkarak kendine ait önceliklerini "Üç Kötülük" başlığıyla özetler: Terörizm, ayrılıkçılık ve dini aşırıcılık. ŞİÖ; küresel yönetimi onarma adına, demokrasi, insan hakları ve ulus üstüçülük gibi değerlerin Batı tarafından yayılmacı ve müdahaleci amaçlar doğrultusunda istismar edilmesine karşı "Şanghay Ruhunu" öne sürer. Şanghay Ruhunu; karşılıklı güven, karşılıklı kazanç, eşitlik, istişare, kültürel çeşitlik ve ulusal egemenliğe saygı ile ortak kalkınma amacı gibi adil küresel yönetimi öne çıkaran temel ilkelerde anlamını bulur (İ1). ŞİÖ,

2019'da beş üye ülkenin devlet veya hükümet başkanlarının katıldığı 11. BRICS zirvesi.

ABD sonrası dünya düzeninin kilit bir aktörü olarak Avrasya ülkelerinin Amerikan merkezli değerleri savunan kurumsal pratikler aracılığıyla sömürülüp baskıya uğratılmasını reddeder (İ2). Bu bağlamda Çin'in 2015 yılında ŞİÖ'yü AEB ile birleştirme teklifinden de bahsedilmelidir. Bu teklif, ŞİÖ'nün kapsamını daha adil bir dünya inşa etme amacıyla genişletmeye yönelik stratejik bir girişim olarak okunabilir. AEB, esas olarak Rusya inisiyatifinde gelişmiş bir ekonomik işbirliği aygıtıdır ve bu aygıtın normatif çerçevesi Şanghay Ruhunu ile yakın bir uyum içerisinde (Gürcan, 2019a; 2019c; 2019d).

2013 yılında ortaya atılan BRI, ABD sonrası dönemin ete kemiğe bürünmesinde bir kilometre taşı teşkil eder. BRI, Çin inisiyatifinde gelişmektedir ve Asya, Avrupa, Afrika, Orta Doğu ve Amerika'da yer alan 152'den fazla ülkede altyapıya, doğal kaynaklara ve yatırıma yönelik ağların kurulmasını öngörür. BRI'nin bu öngörüsü beş öncelikli alana yoğunlaşır: Hükümetler arası siyasi işbirliği ve mutabakat inşası, altyapısal ve teknolojik bağlantılık, ticari bağlantılık, finansal bütünleşme ve kültürel işbirliğine yönelik halklar arası alışveriş (P3). BRI, bu alanlarda BRICS ve ŞİÖ gibi alternatif yönetim kurumları tarafından önceden yaratılmış ağ ve kaynakları eşgüdümlemeyi de amaçlar.

BRI'nin, ABD'nin tek kutuplaştırıcı Yeni Dünya Düzeni'nin başarısızlıklarına bir yanıt olarak ortaya çıktığı pekâlâ söylenebilir. En nihayetinde BRI'nin kendisi, dünyanın kültürel çeşitliğine saygı göstererek ve çok kutuplu bir dünya vizyonuna yaslanarak ekonomik küreselleşmeyi canlandırma düşüncesi

"BRI, yeni bir küresel işbirliği ve yönetim modeline dayanarak insanlığın ortak ideal ve özlemlerini dile getirmeye yönelik şaşmaz bir iradeye sahiptir."

üzerine kuruludur. BRI, yeni bir küresel işbirliği ve yönetim modeline dayanarak insanlığın ortak ideal ve özlemlerini dile getirmeye yönelik şaşmaz bir iradeye sahiptir. Bu irade, en keskin ifadesini İpek Yolu Ruhu'ndan bulur: Barış ve işbirliği, şeffaflık ve kapsayıcılık, karşılıklı öğrenme ve kazanç (İ1). İpek Yolu ilkeleri, daha sonraları güçlü bir "yüksek kalitede kalkınma" vizyonu ile geliştirilmiştir. Yüksek kalitede kalkınmada esas olan; düşük karbon yatırımlar, sürdürülebilir kalkınma projeleri, yerel topluluk kalkınması programları ve kapsayıcı toplumsal kalkınma pratikleridir (Camdessus, 2017; China Daily, 2018; China Center for International Economic Exchanges, 2017; Calabrese, 2019; National Development and Reform Commission, 2015). BRI'nin toplumsal ve yerel topluluklara yönelik kalkınma yaklaşımı, Amerikan merkezli Yeni Dünya Düzeni'nin ciddi olarak ihmal etmiş olduğu bir adil dünya düzeni ilkesini öne çıkarır: Bir ülkenin siyasal olarak kendi kaderini kendinin tayin edebilmesi ve toplumsal adaleti sağlamak için uygun fırsatların sağlanması (İ2).

Son olarak Latin Amerika, Amerikan merkezli küresel yönetişimin çöküşüne istisna olmamıştır. 1990'lı yılların sonlarına doğru neoliberal siyasetler, bölgenin Brezilya ve Arjantin gibi başlıca ülkelerinde derinlikli bir krize saplanmıştır. Buna koşut Latin Amerika, NAFTA benzeri serbest ticaret ant-

laşmalarını ve Amerikan patentli neoliberal siyasetleri reddeden sol eğilimli hükümetler ile toplumsal hareketler aracılığıyla tarihi bir sol uyanışa sahne olmuştur. Böylelikle 21. yüzyılın ilk on yılı; Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Dominik Cumhuriyeti, Honduras, Uruguay, Nikaragua ve Venezuela gibi ülkelerde kendini solda addeden hükümetlerin yükselişine tanıklık etmiştir. Tabii bu hükümetlerin birçoğu, ALBA ve UNASUR gibi yeni yönetim mekanizmalarının da başını çekmiştir (İ3). Söz konusu inisiyatifler; toplumsal adalet, toplumsal kalkınma ve anti-emperyalizm gibi temel ilkeler etrafında oluşturulan alternatif işbirliği mekanizmalarını öne çıkarmıştır (İ1 ve İ2). ALBA ve UNASUR'un yeni mekanizmaları; kalkınma bankacılığı, serbest ticaret, altyapısal kalkınma, kamu sağlığı, üniversiteler arası işbirliği, toplumsal programlar, yerel topluluk destek hizmetleri ve medya örgütlenmesi gibi alanları kapsamıştır (Gürcan, 2010; Gürcan & Bakiner, 2015; Gürcan, 2019a; Gürcan, 2019c).

Tartışma ve Değerlendirme

ABD merkezli dünya düzeninin meşruiyetini muhafaza etmekte oldukça zorlandığı anlaşılmaktadır. Bu durum, kendini belki de en çok ABD'nin liderliğinin küresel ekonomik ve askeri yönetim gibi stratejik alanlardaki aşınımında hissettirmektedir. Her şeyden önce, hak ve görevlerin müttefikler arasında adilce dağılımını sağlayamayan ABD'nin uluslararası işbirliğiyle ilgili düzenlemeleri doğru bir şekilde yönetebileceğine yönelik güven küresel ölçekte sarsılmıştır. Askeri işbirliği alanında NATO'nun bugünkü krizi, ABD önderliğindeki işbirliği mekanizmalarındaki karşılıklılık ve karşılıklı güven ilişkilerinin ne ölçüde aşındığını örneklemektedir. Aynı durum ekonomik yönetim alanında geçerlidir: ABD'nin Trans-Pasifik Antlaşması'ndan ani bir şekilde çekilmesi ve NAFTA'yı yeniden pazarlık konusu etmedeki ısrarı, ABD'nin kendisinin başını çektiği kurumlarda hak ve görevlerin adil

dağılımına yönelik sarsılan güvenin temelini teşkil etmektedir. Aynı zamanda gelişmekte olan ülkeler arasında, ABD'nin boğucu etkisinden bağımsız alternatif işbirliği mekanizmalarının yaratılması gereğine yönelik gittikçe genişleyen bir fikir birliği bulunmaktadır. Uluslararası işbirliğine yönelik hak ve görevler; karşılıklı güven, karşılıklı fayda, eşitlik, kapsayıcılık, şeffaflık, istişare, kültürel çeşitliğe saygı, ulusal egemenlik ve barışçıl kalkınma gibi değer ve ilkeler çerçevesinde yeniden tartışılmaktadır.

İkinci olarak; ABD'nin ağırlıklı olarak uluslararası kalkınmayı yavaşlatma pahasına sömürücü ve zorlayıcı pratiklerden beslenen keyfi yaklaşımıyla birlikte Amerikan merkezli dünya sistemi çözülmektedir. Sadece Latin Amerika ve gelişmekte olan dünyanın geri kalanında değil, aynı zamanda Kuzey Amerika ve Avrupa gibi yerlerde de neoliberalizmin kendini tüketmesi; Amerikan patentli ekonomik siyasetlerin, ABD'nin ekonomik yönetim alanında küresel liderliğini zora sokacak şekilde nasıl geri teptiğini açıkça örneklemektedir. Benzer şekilde ABD'nin NAFTA konusundaki keyfi davranışları ve Amerikan inisiyatifiyle dayatılan neoliberal NAFTA siyasetleriyle Meksika ekonomisinin yıkıma uğratılması, sözde "Yeni Dünya Düzeni" olarak adlandırılan düzensizliğin sömürücü ve zorlayıcı yüzünü ortaya çıkarmıştır. Bu durum, ABD'nin küresel askeri yönetime yaklaşımında kendini daha sert bir şekilde ifade etmektedir. Afganistan, Irak ve Suriye; söz konusu duruma verilecek örneklerden sadece birkaçıdır. Ayrıca ABD'nin ekonomik ve askeri yönetimdeki küresel liderliğinin aşınışı, BRI ve ŞİÖ gibi alternatif yönetim mekanizmalarının barışçıl ve sürdürülebilir insani kalkınma vurgularında güçlü bir şekilde yankılanmaktadır. Bu gelişmeler, BRICS'in 2008 krizine sert tepkisi ve Latin Amerika'nın neoliberalizmi reddiyesi ile birlikte okunabilir.

Üçüncü ve son olarak, ABD'nin küresel yönetime yönelik güven uyandırmayan, keyfi ve sömürücü tavrı; dünya düzeni dahilinde siyasal uyumu

ve refahı tehdit edecek kadar ciddi bir seviyede kurumsal gerilemeye zemin sağlamıştır. NAFTA gibi serbest ticaret antlaşmaları ve Avrupa Birliği gibi Batı menşeli yönetim kurumları, gittikçe artan korumacılığın ve ticaret savaşlarının gölgesinde cazibelerini yitirmiştir. Öte yandan Amerikan merkezli kurumsal düzenlemelere karşı yeni bölgesel alternatifler ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda BRI ve ŞİÖ'nün yanında AEB, ALBA ve UNASUR gibi girişimlerin de isminin anılması gerekir. Özellikle BRI, bölgesel ölçeği şimdiden aşmıştır ve hükümetler arası siyasal eşgüdüm, teknolojik ve ekonomik bağlantı ve kültürel işbirliği gibi stratejik alanlarda somut bir yol haritası ortaya koymuştur. 🌸

Kaynakça

- Alaaldin, R. (2019). The US no longer matters in Syria. Erişim adresi <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/10/18/the-us-no-longer-matters-in-syria>
- Bennett, A. (2010). Process tracing and causal inference. In J. H. E. Brady & D. Collier (Eds.), *Rethinking Social Inquiry* (207–220). Plymouth: Rowman and Littlefield.
- Bertoldi, N. (2009). Rawls on International Justice. *The Tocqueville Review/La Revue Tocqueville*, 30(1), 61–90.
- Brock, G., & Moellendorf, D. (Eds.). (2005). *Current Debates in Global Justice*. Dordrecht: Springer.
- Bush, G. H. W. (1990). Address Before a Joint Session of Congress. Erişim adresi <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-11-1990-address-joint-session-congress>
- Bush, G. H. W. (1991). Address Before a Joint Session of the Congress on the Cessation of the Persian Gulf Conflict. Erişim adresi <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PPP-1991-book1/html/PPP-1991-book1-doc-pg218-3.htm>
- Calabrese, J. (2019). China-Iraq Relations: Poised for a "Quantum Leap"? Erişim adresi <https://www.mei.edu/publications/china-iraq-relations-poised-quantum-leap>
- Calabrese, L. (2019). China and global development: what to read ahead of the Belt and Road Forum. Erişim adresi <https://www.odi.org/blogs/10752-china-and-global-development-what-read-ahead-belt-and-road-forum>
- Camdessus, M. (2017). Why China's belt and road must be a pathway to sustainable development. Erişim adresi <https://www.scmp.com/comment/insight->

- opinion/article/2094611/why-chinas-belt-and-road-must-be-pathway-sustainable
- Castro-Rea, J. (2014). Free Trade: A Tool for US Hegemony in the Americas. In W. A. Knight, J. Castro-Rea, & H. Ghany (Eds.), *Re-Mapping the Americas: Trends in Region-Making* (69–82). Farnham: Ashgate.
- Chatterjee, D. K. (Ed.). (2011). *Encyclopedia of Global Justice*. Dordrecht: Springer.
- China Center for International Economic Exchanges. (2017). The Belt and Road Initiative: A new means to transformative global governance towards sustainable development. Erişim adresi <https://www.undp.org/content/dam/china/docs/Publications/UNDP-CH-GGR%202017.pdf>
- China Daily. (2018). Xi gives new impetus to Belt and Road Initiative. Erişim adresi <http://www.chinadaily.com.cn/a/201808/28/WS5b84994fa310add14f388114.html>
- Collier, D. (2011). Understanding process tracing. *Political Science & Politics*, 44(4), 823–830.
- Cordesman, A. H. (2019). Afghanistan: A War in Crisis. Erişim adresi <https://www.csis.org/analysis/afghanistan-war-crisis>
- Dahbour, O. (2005). Three Models of Global Community. In G. Brock & D. Moellendorf (Ed.), *Current Debates in Global Justice* (201–224). Dordrecht: Springer.
- Gürcan, E. C. (2010). New Regionalisms and Radical Identify Formation in Latin America: Towards and Alter-Global Paradigm. *Journal of Social Research & Policy*, 1(2), 19–33.
- Gürcan, E. C. (2019a). *Multipolarization, South-South Cooperation and the Rise of Post-Hegemonic Governance*. New York: Routledge.
- Gürcan, E. C. (2019b). Küresel Kapitalizmin Krizi, Sınıflar ve ‘Yeni’ Toplumsal Hareketler [The Crisis of Global Capitalism, Social Classes, and “New” Social Movements]. *Praksis*, 50(2), 71–94.
- Gürcan, E. C. (2019c). Geopolitical Economy of Post-Hegemonic Regionalism in Latin America and Eurasia. *Research in Political Economy*, 34(1), 59–88.
- Gürcan, E. C. (2019d). BRICS Ülkelerinin Afrika’daki Yükselişine Jeopolitik Ekonomi Penceresinden Bir Bakış [A Geopolitical-Economic Perspective into the BRICS’ Rise in Africa]. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* [Gümüşhane University Electronic Journal of the Institute of Social Sciences], 34(1), 59–88.
- Gürcan, E. C. (2019e). Political geography of Turkey’s intervention in Syria: underlying causes and consequences (2011–2016). *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, 11(1), 1–10.
- Gürcan, E. C., & Bakiner, O. (2015). Beyond neoliberal hegemony in Latin America: Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América (ALBA). In D. Kreps (Ed.), *Gramsci and Foucault: A Reassessment* (131–153). Farnham: Ashgate.
- Gürcan, E. C., & Mete, B. (2017). *Neoliberalism and the Changing Face of Unionism: The Combined and Uneven Development of Class Capacities in Turkey*. New York: Palgrave Macmillan.
- Gürcan, E. C., & Mete, B. (2019). The combined and uneven development of working-class capacities in Turkey, 1960–2016. *Labor History*, 60(3), 268–286.
- Higgins, T. (2019). Pompeo, asked about Turkey crisis, says Trump is “fully prepared” to take military action if needed. Erişim adresi <https://www.cnn.com/2019/10/21/pompeo-trump-is-fully-prepared-for-military-action-against-turkey.html>
- Kokaz, N. (2005). Theorizing International Fairness. *Metaphilosophy*, 36(1/2), 68–92.
- Laurell, A. C. (2015). Three Decades of Neoliberalism in Mexico: The Destruction of Society. *International Journal of Health Services*, 452, 246–264.
- Lipset, S. M. (1959). Some social requisites of democracy: Economic development and political legitimacy. *American Political Science Review*, 53, 69–105.
- National Development and Reform Commission. (2015). Action Plan on the Belt and Road Initiative. Erişim adresi http://english.www.gov.cn/archive/publications/2015/03/30/content_281475080249035.htm
- Page, S. (2019). Can our friends trust the US as an ally? Most Americans say Trump’s Syria move has hurt. Erişim adresi <https://www.usatoday.com/story/news/politics/2019/10/18/trumps-syria-withdrawal-hurt-americas-reputation-most-say-poll/4018093002/>
- Pham, P. (2017). Why Did Donald Trump Kill This Big Free Trade Deal? Erişim adresi <https://www.forbes.com/sites/peterpham/2017/12/29/why-did-donald-trump-kill-this-big-free-trade-deal/#4e8f3f894e62>
- Pogge, P. (2005). Real World Justice. In G. Brock & D. Moellendorf (Ed.), *Current Debates in Global Justice* (29–53). Dordrecht: Springer.
- Rawls, J. (1999). *A Theory of Justice*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University.
- Ray, A. K. (1999). The Concept of Justice in International Relations. *Economic and Political Weekly*, 34(22), 1368–1374.
- Rayburn, E., & Sobchak, F. K. (2019). *The U.S. Army in the Iraq War Volume 2: Surge and Withdrawal 2007–2011*. Carlisle: U.S. Army War College.
- Risse, M. (2005). What We Owe to the Global Poor. In G. Brock & D. Moellendorf (Eds.), *Current Debates in Global Justice* (81–117). Dordrecht: Springer.
- Ross, G. (2016). Austerity and New Spaces for Protest: The

- Financial Crisis and Its Victims. In P. Dufour & H. Nez (Eds.), *Street Politics in the Age of Austerity: From the Indignados to Occupy* (43–66). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Rowlatt, J. (2019). How the US military’s opium war in Afghanistan was lost. Erişim adresi <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-47861444>
- Schiavenza, M. (2013). Who Won the Iraq War? China. Erişim adresi <https://www.theatlantic.com/china/archive/2013/03/who-won-the-iraq-war-china/274267>
- Slaughter, A. M. (2004). *A New World Order*. Princeton: Princeton University Press.
- Sterba, J. P. (2005). Global Justice for Humans or for All Living Beings and What Difference It Makes. In G. Brock & D. Moellendorf (Eds.), *Current Debates in Global Justice* (283–300). Dordrecht: Springer.
- Stracqualursi, V., & Acosta, J. (2019). Trump raised withdrawing the US from NATO several times in 2018. Erişim adresi <https://edition.cnn.com/2019/01/15/politics/trump-nato-us-withdraw/index.html>
- Taylor, P. (2018). Bullied by Trump, here’s how Europe can punch back. Erişim adresi <https://www.politico.eu/article/donald-trump-europe-hour-has-come/>
- The Guardian. (2019). Macron criticised by US and Germany over NATO “brain death” claims. Erişim adresi <https://www.theguardian.com/world/2019/nov/07/macron-warns-of-nato-brain-death-as-us-turns-its-back-on-allies>
- Vennesson, P. (2008). Case studies and process tracing: theories and practices. In D. della Porta & M. Keating (Eds.), *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective* (223–239). Cambridge: Cambridge University Press.
- Weisbrot, M., Lefebvre, S., & Sammut, J. (2014). Did NAFTA Help Mexico? An Assessment After 20 Years. Erişim adresi <http://cepr.net/documents/nafta-20-years-2014-02.pdf>
- World Bank. (2016). Online Database. Erişim adresi <http://databank.worldbank.org>
- Young, S. B. (2019). Why America Lost in Afghanistan. Erişim adresi <https://foreignpolicy.com/2019/02/05/why-america-lost-in-afghanistan-counterinsurgency-cords-vietnam>